Työ- ja elinkeinoministeriö

VNS 7/2020 vp
20.4.2021

Eduskunta
Hallintovaliokunta

Asiantuntijalausunto

Valtioneuvoston selonteko EU-politiikasta

-

Työ- ja elinkeinoministeriö kiittää mahdollisuudesta antaa asiantuntijalausuntonsa asiassa ja lausuu asiassa seuraavaa:

Valtioneuvoston EU-selonteossa esitetään hallituksen EU-politiikan peruslinja keskeisiin Euroopan unionissa esillä oleviin tai esille tuleviin asioihin hallitusohjelman EU-poliittisten painopisteiden mukaisesti. Selonteon mukaisesti Suomen tavoitteena on EU, joka on sosiaalisesti, taloudellisesti ja ekologisestikestävä. .

Covid-19-kriisin ja entistä haastavamman toimintaympäristön myötä EU on vahvistamassa kriisinkestävyyttään eri politiikan aloilla. Hallitus esittää EU-selonteossa oman näkemyksenä EU:n kriisinsietokyvyn lujittamisesta ja siitä miten EU:n strategista autonomiaa pitäisi kehittää. Hallituksen EU-selonteon mukaan unionin strategisen autonomian on perustuttava EU:n omien vahvuuksien kehittämiselle, reilulle kilpailulle ja maailmantalouteen osallistumiselle sekä EU:n arvojen ja etujen entistä määrätietoisemmalle edistämiselle ja vastuunkantamiselle ulkoisessa toiminnassa. Suomi korostaa, että kyse ei saa olla kiertoilmaisusta protektionismille.

Selonteon linjausten perustana ovat EU:n omien arvojen ja etujen ajaminen sekä unionin vahvuuksien kehittäminen. Näitä ovat ilmastonmuutoksen ja digitalisaation haasteisiin vastaaminen ja niiden hyödyntäminen. EU:n eri politiikan sektorit nivoutuvat yhä kiinteämmin toisiinsa. Tämä korostaa kokonaisvaltaisen ja huolella yhteen sovitetun EU-vaikuttamisen merkitystä.

EU-selonteko kattaa laajasti työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalalle kuuluvia substanssialoja. Näitä ovat esimerkiksi kilpailukykyä koskevat politiikkalinjaukset: erityisesti teollisuutta, sisämarkkinoita, kilpailupolitiikkaa, työllisyyttä, työvoiman maahanmuuttoa ja digitalisaatiota koskevat kysymykset sekä energiapolitiikkaa, alue- ja rakennepolitiikkaa sekä kotouttamista koskevat asiat.

Näistä hallintovaliokunnan näkökulmasta keskeisiä ovat ainakin alue- ja rakennepolitiikkaa sekä kotouttamista ja työperäistä maahanmuuttoa koskevat asiat. Työ- ja elinkeinoministeriö on muiden ministeriöiden ohella mukana myös EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen (RRF) kansallisen täytäntöönpanon valmistelussa:

Alue- ja rakennepolitiikka

EU-selonteon mukaan eurooppalainen ohjausjakso on ensisijainen väline maiden välisten erojen tasaamiseksi sekä työllisyyden sekä sosiaalisen koheesion edistämiseksi. EU:n vakaus- ja kasvusopimuksen säännöt on luotu hillitsemään riskiä jäsenvaltioiden ylivelkaantumiselle. Rakennepolitiikan tulee kannustaa jäsenvaltioita rakenteellisiin uudistuksiin sekä rakennemuutoksen kohteena olevien sektoreiden tukemiseen.

Jäsenvaltiot päättävät itse rakenneuudistuksistaan ja ottavat huomioon muun ohella asiaankuuluvat neuvoston maakohtaiset suositukset EU-osarahoitteisten ohjelmien toteutuksessa. Rahoituskehysneuvotteluissa 2021 - 2027 sovitun mukaisesti neuvosto voi komission ehdotuksesta päättää viimesijaisena keinona, että EU:n alue- ja rakennepolitiikan ohjelmia koskevat sitoumukset tai maksut keskeytetään osittain tai kokonaan sellaisen jäsenvaltion osalta, joka ei toteuta tuloksellisia toimia talouden ohjausprosessin yhteydessä.

EU:n yhteisen alue- ja rakennepolitiikan tärkein tehtävä on kaventaa jäsenmaiden ja niiden alueiden välisiä eroja. Vähiten kehittyneiden alueiden tuelle EU:ssa on erityinen tarve. Suomelle keskeinen erityiskysymys on pohjoisten harvaan asuttujen alueiden tukeminen.

Rahoituskehysratkaisussa 2021 - 2027 Suomi neuvotteli pohjoisten harvaan asuttujen alueen erityisrahoituksen nousun 40 euroon asukasta kohti per vuosi ja 100 miljoonan euron lisärahoituksen em. alueille. Suomen saama rahoitus EU:n alue- ja rakennepolitiikan rahastoista Euroopan aluekehitysrahasto (EAKR), Euroopan sosiaalirahasto plus (ESR+) ja Oikeudenmukaisen siirtymän rahasto (JTF) on käyvin hinnoin noin 2,1 miljardia euroa. Kansallinen julkinen vastinrahoitus mukaan lukien ohjelmarahoitusta on käytettävissä yhteensä yli 3 miljardia euroa vuosille 2021 - 2029. Alue- ja rakennepolitiikan EU-säädökset ovat valmiita ja hyväksytään lopullisesti sekä julkaistaan teknisen viimeistelyn jälkeen tämänhetkisen tiedon mukaan kesäkuussa 2021. Kansallista ohjelmavalmistelua on tehty laajassa kumppanuudessa 2018 syksystä lähtien. Kolmirahastoisen Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelman on tarkoitus käynnistyä syksyllä 2021 (HE 47/2021 vp).

Alue- ja rakennepolitiikan painotukset kilpailukykyä, sosiaalista osallisuutta sekä vihreää ja digitaalista siirtymää tukeviin uudistuksiin ovat tärkeitä. On välttämätöntä huolehtia EU:n vihreän kehityksen ohjelman ja vahvan sosiaalisen ulottuvuuden johdonmukaisuudesta ja tiiviistä yhteydestä. Sosiaalisen oikeudenmukaisuuden on poikkileikattava ilmastotyötä. Ilmastopolitiikan toimien on oltava sosiaalisesti ja alueellisesti oikeudenmukaisia, jotta niiden toimeenpano on tehokasta ja kansalaisten näkökulmasta hyväksyttävää. Tämä tarkoittaa tukea niille alueille, toimialoille ja työntekijöille, joita muutos eniten koskee.

Uudistuva ja osaava Suomi -ohjelmassa EAKR-toimien avulla kehitettäisiin alueiden ja yritysten elinkeino- ja työelämälähtöisiä tutkimus- ja innovointivalmiuksia, digitalisaatiota, pk-yritysten kestävää kasvua ja kilpailukykyä, energiatehokkuutta, ilmastonmuutokseen sopeutumista, kiertotaloutta ja paikallisen saavutettavuuden lisäämistä. Ohjelman ESR-toimet tukisivat työllisyyttä, osaamista, työelämän kehittämistä, osallisuutta ja yhdenvertaisuutta. JTF-rahoituksen tarkoitus on lieventää hiilineutraaliussiirtymän kielteisiä vaikutuksia työllisyyteen ja tukea paikallisen talouden monipuolistamista ja nykyaikaistamista. Rakennemuutos koskettaa sosiaalisten, taloudellisten ja ympäristöön liittyvien vaikutusten osalta erityisesti turvesektoria. JTF-valmistelun lähtökohtana on hallitusohjelman sitoumus turpeen energiakäytön puolittamiseksi 2030 loppuun mennessä.

On tärkeää, että EU:n budjetista tuetaan oikeudenmukaista siirtymää kaikissa jäsenvaltioissa. Edellytyksenä tuen saamiselle on jäsenvaltion sitoutuminen EU:n ilmastotavoitteisiin.

Suomen saanto JTF-rahastosta on noin 422 milj. euroa ja yhdessä kansallisen osarahoituksen kanssa, joka on vähintään 30 % julkisista kokonaiskustannuksista, JTF-ohjelmavarat olisivat yhteensä noin 600 milj. euroa. Ne jäsenvaltiot, jotka eivät ole vielä sitoutuneet panemaan täytäntöön tavoitetta saavuttaa Pariisin sopimuksen tavoitteiden mukainen ilmastoneutraali unioni vuoteen 2050 mennessä, saavat käyttöönsä enintään 50 prosenttia jäsenvaltiokohtaisista vuotuisista määrärahoista; loput 50 prosenttia voidaan ottaa käyttöön, kun sitoumus on hyväksytty.

EU:n elpymispaketti

EU:n elpymisvälinettä eri ohjelmineen ja instrumentteineen on kokonaisuus, jonka osat täydentävät toinen toisiaan. EU:n elpymisvälineen rahallisesti merkittävin osa on elpymis- ja palautumistukiväline (RRF).

Kaikkien EU-maiden pitää esittää kansallinen elpymis- ja palautumissuunnitelma, jotta ne voivat saada EU:n elpymis- ja palautumistukivälineen rahoitusta. Suomessa suunnitelma on osa Suomen kestävän kasvun ohjelmaa.

Suomen kestävän kasvun ohjelman kautta on tarkoitus saada aikaan sekä nopeita että kestäviä vaikutuksia panostamalla kokonaisuuksiin, jotka tukevat Suomen kaltaisen pienen, avoimen ja vientiin tukeutuvan talouden vahvuuksia ja potentiaalia.

Työ- ja elinkeinoministeriön hallinnonalan näkökulmasta ohjelman keskeisiä uudistus- ja investointiteemoja ovat etenkin:

- Panostukset toimialojen vähähiilitiekarttojen toimeenpanoon ja energiamurroksen vauhdittamiseen;
- Vihreää ja digitaalista siirtymää tukevat TKI-investoinnit;
- Suomalaisyritysten vientiä ja kansainvälistä kilpailukykyä lisäävät toimet;
- Digitaalisia palveluja ja datataloutta tukevat toimet;
- Panostukset koronakriisistä pahiten kärsineisiin aloihin;
- Työllisyyspalveluiden vahvistaminen ja etenkin sen edellyttämä digiloikka sekä kansainvälisten rekrytointien edistäminen;
- Jatkuvan oppimisen edistäminen.

Suomen kestävän kasvun ministerityöryhmän linjauksen (13.4.) mukaisesti Suomi toimittaa lopullisen elpymis- ja palautumissuunnitelmansa EU:lle toukokuussa.

Kotouttaminen

Maahanmuuttajien kotouttaminen EU:ssa kuuluu jäsenmaiden kansalliseen toimivaltaan. Työ- ja elinkeinoministeriö vastaa EU–yhteistyöstä kotouttamispolitiikan osalta. Ministeriö toimii jäsenenä säännöllisesti komission johdolla kokoontuvassa eurooppalaisessa kotouttamisasioiden verkostossa. Verkoston tehtävänä on mm. varmistaa, että kansalliset ja unionin tason toimet tukevat toisiaan. Komissio tukee verkoston puitteissa jäsenvaltioiden vuorovaikutusta kohdennetuilla koulutustoimilla, kuten opintokäynneillä, vertaisarvioinneilla, keskinäisellä avulla ja tiettyjä kotouttamisen näkökohtia käsittelevillä vertaisoppimistyöpajoilla. On tärkeää, että EU tukee laajasti jäsenmaiden kotouttamistoimia tarjoamalla rahoitusta, kehittämällä käytännön välineitä, koordinoimalla toimia ja luomalla tarvittavia kumppanuussuhteita.

Komissio antoi 24.11.2020 tiedonannon kotouttamista ja osallisuutta koskevasta toimintasuunnitelmasta 2021-2027; (COM(2020) 758 final). Toimintasuunnitelmassa esitetään toimenpiteitä, joilla tehostetaan toimintaa ja saatetaan toimijat kaikilla tasoilla yhteen, jotta kotoutuminen ja osallisuus voivat toteutua, jotta voidaan rakentaa kaikkien kannalta yhteenkuuluvuutta paremmin edistäviä ja osallistavampia yhteiskuntia. Toimintasuunnitelma on osa komission uudessa muuttoliike- ja turvapaikkasopimuksessa esiteltyä kokonaisvaltaista vastausta muuttoliikkeeseen.

Onnistunut kotouttamis- ja osallistamispolitiikka on olennainen osa hyvin hallinnoitua ja tehokasta maahanmuutto- ja turvapaikkapolitiikkaa. On hyvä, että toimintasuunnitelman avulla pyritään lujittamaan ja tehostamaan kotouttamis- ja osallistamistoimia kaikkialla EU:ssa.

Työperäinen maahanmuutto

Suomen hallitus pyrkii mm. nopeuttamaan lupaprosesseja sekä lisäämään sähköistä asioinnin mahdollisuuksia osaavan työvoiman saamiseksi Suomeen. Komission 23.9.2020 antaman turvapaikka- ja maahanmuuttoa koskevassa tiedonannon mukaan työperäistä maahanmuuttoa pyritään edistämään EU:ssa muun muassa seuraavin toimin:

EU:n sinistä korttia koskevan direktiivin (ns. erityisosaajadirektiivi) uudistaminen

EU:n sinisellä kortilla tarkoitetaan oleskelulupaa, jolla osallistutaan globaalin kilpailuun korkeasti koulutetuista osaajista EU-alueelle. Järjestely on ollut käytössä vuodesta 2009 ja se on parhaillaan uudistettavana, jotta siitä tulisi entistä houkuttelevampi.

EU Talent Pool

Suunnitteilla oleva EU Talent Pool on EU:n laajuinen työkalu, jonka avulla pyritään houkuttelemaan osaavaa työvoimaa töihin EU-alueelle. Tarkoituksena on, että edellytykset täyttävä kolmannen maan kansalainen ilmoittautuu pooliin, josta työnantajat voivat tarpeidensa mukaisesti hakea työvoimaa. Jotta poolista olisi hyötyä sinne ilmoittautuneiden osaajien ja työnantajienkin näkökulmasta, edellytetään että kansalliset oleskelulupaprosessimme toimivat tehokkaasti ja nopeasti.